Medzinárodná konferencia o súčasnej lexikografii posunkových jazykov

Medzinárodná konferencia o súčasnej lexikografii posunkových jazykov sa konala **v dňoch 12. až 13. novembra 2026 v slovinskej Ľubľane** pri príležitosti Dňa slovinského posunkového jazyka**.** Podujatie, ktoré organizovali Inštitút slovinského posunkového jazyka, Vedecký výskumný výbor Slovinskej akadémie vied a umení a Zväz klubov nepočujúcich a nedoslýchavých Slovinska, poskytlo odborný priestor na diskusiu o tvorbe slovníkov, korpusovej lingvistike a metodológii výskumu posunkových jazykov.

Na príslušnej konferencii sa zúčastnil **Roman Vojtechovský** z Pedagogickej fakulty Trnavskej univerzity a zo Snepedy, ktorý je zároveň lexikografom **elektronického dvojjazyčného slovníka *Posunky.sk: Prekladový slovník slovenského jazyka – slovenského posunkového jazyka*** (www.posunky.sk). Jeho prednáška sa zaoberala daným lexikónom, ktorý je vyvinutý ako lexikografický nástroj na dokumentáciu, sprístupnenie a uľahčenie vyhľadávania lexikálnych jednotiek slovenského posunkového jazyka. Je charakterizovaný ako zmiešaný lexikografický typ, ktorý kombinuje črty dvojjazyčného prekladového slovníka a jednojazyčného výkladového slovníka. Priblížil informačnú architektúru portálu, spôsoby vyhľadávania založené na slovenských heslových slovách, tematické oblasti a formálne parametre posunkov, ako aj mikroštruktúru slovníkového hesla. Osobitná pozornosť je venovaná usporiadaniu lexikónu, klasifikácii lexikálnych jednotiek v slovenskom posunkovom jazyku a spracovaniu lingvistických informácií vrátane fonologických variantov, synonymických vzťahov a geografického rozšírenia posunkov. Osvetlil aj kvantitatívny opis slovníka. K 7. novembru 2026 obsahoval slovník 12 550 slovníkových hesiel, z čoho 93,4 % tvorili slovenské posunky a 6,6 % prevzaté posunky. Vyhľadávací systém využíva 61 tvarov rúk, 26 miest artikulácie a 24 typov pohybu.

Tvorba špecializovaných slovníkov poľského posunkového jazyka pre medicínsku a právnu oblasť vychádza zo systematickej analýzy korpusu, videonahrávok a konzultácií s komunitou nepočujúcich. Autori z Varšavskej univerzity v projektoch úspešne riešili aj tvorbu nových lexikálnych návrhov pre dve oblasti, v ktorých chýbali štandardné posunky, pričom ich zrozumiteľnosť spätne overovali prostredníctvom dotazníkov. Samotná štruktúra slovníkových hesiel prepája nielen ekvivalenty, ale aj prepis v hamburskom notačnom systéme (HamNoSys), definície a reálne príklady použitia v oboch jazykoch. Získané metodologické skúsenosti ukazujú, že vývoj takýchto zdrojov presahuje jednoduché prekladanie z hovoreného jazyka a vyžaduje si spoluprácu odborníkov i spätnú väzbu od používateľov. Odkaz na odbornú terminológiu právnej oblasti: www.prawopjm.uw.edu.pl a na medicínsku terminológiu: www.medycynapjm.uw.edu.pl.

Projekt slovníka nemeckého posunkového jazyka predstavuje korpusovo založený a prevažne korpusovo orientovaný lexikografický nástroj. Základným východiskom jeho tvorby je opísanie posunkov z vnútrojazykovej perspektívy, nezávisle od slov hovorenej nemčiny, pričom každé heslo integruje významy, varianty, regionálnu distribúciu aj príklady použitia. Príspevok zdôrazňuje dôležitosť priameho prepojenia slovníkových štruktúr s reálnymi korpusovými dátami, čo zabezpečuje vysokú mieru autenticity zachytených jazykových javov. Autorka z Hamburskej univerzity však poukazuje, že zvolený korpusový prístup nevyhnutne so sebou prináša aj určité obmedzenia v podobe nezaznamenaných výrazov a významových medzier.

Nový metaportál s názvom *DGS Lexical Web* slúži ako jednotné zastrešujúce úložisko, ktoré prepojením rôznych existujúcich zdrojov uľahčuje prístup k lexikálnym údajom nemeckého posunkového jazyka. Portál kombinuje špecializované slovníky, korpusové zoznamy, terminologické databázy či viacjazyčné údaje, pričom vyhľadávanie je možné prostredníctvom formy posunku alebo slov hovoreného jazyka. Vďaka trvalým identifikátorom poskytuje stabilný a dlhodobo udržateľný základ nielen na bežné vyhľadávanie, ale aj ako spoľahlivý zdroj citácií pre vedecké publikácie. Základom celého prepojenia je rozsiahla lexikálna databáza Inštitútu nemeckého posunkového jazyka v Hamburgu, ktorá sa buduje už posledných 40 rokov. Autori navyše plánujú portál v budúcich rokoch postupne rozširovať o ďalšie externé zdroje.

Prezentácia o Slovníku slovinského posunkového jazyka predstavuje tento moderný lingvistický nástroj ako komplexný zdroj slúžiaci na dokumentáciu, výskum, výučbu a každodenné používanie jazyka. Autorka v nej podrobne približuje koncepciu, štruktúru slovníkových hesiel, ako aj obsah jednotlivých položiek vrátane názorných videozáznamov, významov a príkladov reálneho použitia. Súčasťou predstavenia je aj prehľad webových a mobilných verzií slovníka spolu s ich pokročilými funkciami vyhľadávania pre rôzne cieľové skupiny, akými sú nepočujúci, študenti, pedagógovia,

tlmočníci či odborníci z radov výskumníkov. Zároveň príspevok vyzdvihuje celkový spoločenský prínos slovníka pre lepšiu prístupnosť, vizuálnu viditeľnosť a ďalší rozvoj slovinského posunkového jazyka.

Viacjazyčný slovník posunkových jazykov *Dictio* (www.dictio.info), ktorý vznikol v roku 2004 ako študijná pomôcka pre študentov a tlmočníkov českého posunkového jazyka, sa postupne vyvinul do komplexnej platformy prepájajúcej päť hovorených a šesť posunkových jazykov vrátane slovenského posunkového jazyka. Jeho inovatívny prístup spočíva v sémantickom popise posunkov priamo v rámci systému daného posunkového jazyka, vďaka čomu presahuje rámec bežných prekladov do hovorených jazykov. Slovníkové záznamy obsahujú aj gramatické informácie, príkladové vety a prepisy umožňujúce vyhľadávanie podľa špecifických parametrov posunkov. Dnes *Dictio* slúži nielen pre akademické a komerčné jazykové kurzy, ale je aj etablovaným zdrojom informácií pre lingvistov a odbornú verejnosť.

Iniciatíva *GeoSign* reaguje na rýchle zmeny vo svete, akými sú ozbrojené konflikty, politické udalosti či medzinárodné podujatia, ktoré do každodennej komunikácie neustále prinášajú nové geografické názvy, mená politikov, umelcov, vedcov či organizácií. Keďže národným slovníkom posunkových jazykov často takýchto posunkov buď chýbajú, alebo vznikajú lokálne bez vzájomnej výmeny, projekt vyvíja praktický a zdieľaný prístup na ich identifikáciu, overovanie a dokumentáciu. Na tejto medzinárodnej iniciatíve spolupracujú inštitúcie z Holandska, Flámska a Slovinska, pričom kľúčovú úlohu v procese zohrávajú samotní používatelia posunkových jazykov v úzkej spolupráci s editormi a pedagógmi. Cieľom nie je unifikovať posunky naprieč celou Európou, ale zdieľať skúsenosti, zjednotiť lexikografické rozhodnutia a pomôcť centrám učiť sa navzájom zo svojej práce. Získané dáta významne pomáhajú nielen tlmočníkom v spravodajstve či učiteľom pri výučbe geografie a dejepisu, ale do budúcna môžu položiť základy pre spoločný európsky portál geografických a vlastných mien.

Príspevok skúma, ako rôzne slovníky posunkových jazykov zachytávajú a prezentujú varianty a synonymá vyjadrujúce rovnaký význam. Hlavným cieľom štúdie je stanoviť jasné kritériá na rozlíšenie medzi fonologickými variantmi (s drobnými odchýlkami v tvare ruky, orientácii alebo pohybe) a samostatnými posunkami. Autori zo Slovinska ďalej analyzujú regionálnu a diachrónnu variabilitu vrátane vzťahu medzi staršími a novšími posunkami, pričom upozorňujú, že generačné rozdiely nie vždy platia striktne a formy často koexistujú. V rámci výskumu porovnávajú vybrané európske slovníky, aby identifikovali najefektívnejšie lexikografické prístupy k zobrazovaniu jazykovej rozmanitosti. Výsledky práce poukazujú na oblasti, v ktorých by vďaka systematickejšiemu spracovaniu mohli byť výrazne zvýšené – presnosť a používateľská úžitková hodnota takýchto lexikálnych zdrojov.

Príspevok s názvom ***Etymologické poznámky v lexikografii slovinského posunkového jazyka: Metodologické výzvy a možnosti*** rozoberá metodologické výzvy pri tvorbe etymologických poznámok pre slovník slovinského posunkového jazyka. Autori vychádzajú z poznatkov projektu etymologického slovníka, v rámci ktorého bolo v roku 2023 spracovaných 585 starších posunkov vrátane regionálnych variantov a výpovedí starších používateľov. Štúdia poukazuje na to, že tradičné delenie slovnej zásoby v hovorených jazykoch nie je možné priamo aplikovať na posunkové jazyky, kde často chýbajú historické doklady o pôvode či smere preberania, pričom významnú úlohu zohrával vplyv rakúskeho a talianskeho vzdelávania nepočujúcich či kontakt s jazykmi bývalej Juhoslávie. Príspevok ďalej analyzuje rôzne druhy dôkazov od motivácie formou pohybu a odkazu na manuálnu abecedu až po zložené posunky, pričom zdôrazňuje, že samotná vizuálna podobnosť alebo ikonickosť nie je dostatočným dôkazom etymologického vzťahu.

Tvorba jednotného terminologického rámca pre islandský posunkový jazyk reaguje na to, že hoci je tento jazyk od roku 2011 legislatívne uznaný, jeho odborná lingvistická terminológia zostáva roztrieštená a nezdokumentovaná. Predstavený projekt aplikuje vedecké metódy terminológie na analýzu približne stovky kľúčových konceptov – od formálnych parametrov až po sociokultúrne pojmy – pričom sa nezameriava len na tvorbu jednoduchého slovníka, ale aj na budovanie štruktúrovaného systému vzťahov medzi nimi. Autorka zdôrazňuje, že systematická práca s terminológiou slúži ako kľúčový pilier jazykového plánovania, posilňuje lingvistickú infraštruktúru menšinových posunkových jazykov a podporuje akademickú komunikáciu aj potreby komunity nepočujúcich. Navrhnutý model poskytuje prepracovanú metodológiu, uplatniteľnú aj v iných medzinárodných kontextoch, s cieľom skvalitniť budúcu lexikografiu (https://idordabanki.arnastofnun.is/leit//ordabok/TAKNMALSFRAEDI).

Štúdia skúma tvorbu špecializovanej terminológie a jej lexikografické spracovanie v oblasti ženského reprodukčného zdravia so zameraním na brazílsky a portugalský posunkový jazyk. Autori poukazujú na to, že nedostatok ustálených odborných posunkov v tejto oblasti vytvára závažné komunikačné bariéry v klinickom, vzdelávacom i vedeckom prostredí, pričom vychádzajú z reálnych

ťažkostí pozorovaných pri digitálnych lekárskych konzultáciách. Predbežný prieskum prostredníctvom platformy *SpreadTheSign* odhalil existujúce medzery a absenciu ekvivalentov pre viaceré špecializované anatomické pojmy. V nadväznosti na staršie návrhy odbornej slovnej zásoby štúdia zdôrazňuje, že stabilizácia nových termínov si vyžaduje komunitné uznanie, širšie používanie a validáciu zo strany nepočujúcich používateľov. Výsledkom práce je návrh prepojeného dvojjazyčného lexikálneho zdroja medzi dvoma danými jazykmi, ktorý má prispieť k lepšej informovanosti a spravodlivejšiemu prístupu k zdravotnej starostlivosti pre komunitu nepočujúcich.

Príspevok skúma súčasný stav, konzistentnosť a dostupnosť teologickej terminológie v českom posunkovom jazyku, ktorá zatiaľ zostáva nedostatočne preskúmanou oblasťou. Autorka v ňom predstavuje existujúce teologické zdroje v českej komunite nepočujúcich, upozorňuje na problémy s variabilitou posunkov, zastaranými výrazmi či chýbajúcimi významami a poukazuje na potrebu systematickejšej dokumentácie. Príspevok takisto prepája domáce a medzinárodné online slovníky s cieľom navrhnúť model budúceho online teologického slovníka, ktorý by zapojil nepočujúcich používateľov, teológov, lingvistov a tlmočníkov. V závere poukazuje na možnosti medzinárodnej spolupráce a využitie umelej inteligencie pri organizovaní jazykových dát a podpore lexikografickej práce.

Na konferencii bola diskusia o **možnosti založenia Európskej asociácie inštitútov posunkového jazyka**. Zatiaľ v Európe existuje osem inštitútov, a to v škandinávskych krajinách (Dánsko, Fínsko, Island, Nórsko, Švédsko), ďalej v Belgicku, Holandsku a Slovinsku.

Roman Vojtechovský